

[Avaleht](#) > ... > [Teie Õigused](#) > [Alaealiste Õigused Kohtumenetluses](#) > Portugal

Alaealiste õigused kohtumenetluses

Sisu koostaja:

Portugal

Portugal

1. Alaealise õigus- ja teovõime

Tsiviilseadustiku (*Código Civil*) kohaselt puudub alaealistel, st isikutel, kes ei ole veel 18aastased, üldjuhul õigus- ja teovõime. Alaealiste õigus- ja teovõimet võib teostada vanemliku vastutuse ja ka eestkoste kaudu. Need on seadusliku esindamise vormid, mille puhul keegi tegutseb alaealise nimel ja huvides.

Ka alla 18aastastel noortel puudub üldjuhul õigus- ja teovõime. Neid võivad kohtus esindada nende esindajad, välja arvatud toimingute puhul, mida nad võivad teha isiklikult ja vabalt. Alaealisi, kelle vanemlikku vastutust jagavad mõlemad vanemad, esindavad kohtus nende vanemad ning kohtusse pöördumiseks on vaja mõlema vanema nõusolekut.

Kriminaalõiguse kohaselt kuriteona käsitatavate tegude, mille lapsed ja noored on toime pannud, tagajärgede puhul võetakse arvesse vanusevahemikke, mis sõltuvad erinevate õigussüsteemide kohaldamisest. Kui sellise teo on toime pannud:

- alla 12aastane isik, kohaldatakse ohus olevate laste ja noorte kaitse seadusega (*Lei de Proteção de Crianças e Jovens em Perigo*) (1. septembri 1999. aasta seadus nr 147/99) ette nähtud korda, millel on üksnes kaitse-eesmärk;
- 12–16aastane isik, kohaldatakse kasvatusliku eestkoste seadust (*Lei Tutelar Educativa*) (14. septembri 1999. aasta seadus nr 166/99). Selle seaduse alusel rakendatakse kaitse- ja kasvatuslikke meetmeid, et kasvatada alaealisi seaduse järgimisel ja nende ühiskonda integreerimisel väärikal ja vastutustundlikul viisil;
- üle 16aastane isik, kannab ta karistusõiguslikku vastutust ja tema suhtes võidakse kohaldada karistust, kusjuures karistusõiguslikku vastutust hinnatakse kriminaalmenetluse seadustiku (*Código do Processo Penal*) alusel. 16–21aastaste noorte suhtes kehtib 23. septembri 1982. aasta dekreetseaduses nr 401/82 ette nähtud kriminaalõiguslik eriskeem.

2. Juurdepääs asjakohastele menetlustele

Portugali kohtustruktuur hõlmab alaealiste erikohtuid, mis tegelevad selliste küsimustega nagu vanemliku vastutuse reguleerimine, ülalpidamiskohustus, lapsendamine, kaitsemeetmete kohaldamine ja muud küsimused. Alaealistega seotud varjupaiga-, sisserände- ja pagulasasju vaatavad läbi halduskohtud.

Punktid 3 ja 4 on näited alaealistega seotud kohtumenetluste kohandamisest. Veel üks näide on kriminaalmenetluse seadustiku muudatused, mis tulenevad direktiivi (EL) 2016/800 ülevõtmisest:

- inimkaubanduse ning seksuaalse vabaduse ja enesemääramise vastaste kuritegudega seotud menetlustes ei ole alaealistega seotud menetlustoimingud, sealhulgas kohtuistungid, üldjuhul avalikud;
- isikul, kes ei ole menetluse pool, on tema õigustatud huvist olenemata keelatud tutvuda kohtutoimikutega asjas, milles kostja on alaealine;
- süüdistataval alaealisel on õigus sellele, et teda saadavad menetluse ajal vanemliku vastutuse kandjad, nende seaduslik esindaja või *de facto* eestkostja või, kui nende isikutega ei saa ühendust võtta või kui seda nõuavad alaealise huvides erilised asjaolud või menetluse vajadused ning ainult selliste asjaolude püsimise ajal, alaealise määratud ja pädeva kohtuasutuse poolt heakskiidetud muu sobiv isik.

3. Seadused ja meetmed, millega püütakse vähendada viivitusi alaealistega seotud asjades

Tsiviilasjades:

- lapsendamismenetluse õiguslik menetlemine on kiireloomuline (8. septembri 2015. aasta seaduse nr 143/2015 paragrahv 32);
- tsiviileestkostemenetluse õigusraamistiku (*Regime Geral do Processo Tutelar Cível*) (kinnitatud 8. septembri 2015. aasta seadusega nr 141/2015) kohaselt *i)* jätkatakse juhul, kui viivitus võib kahjustada lapse huve, eestkostemenetluste läbiviimist kohtu puhkuste ajal; *ii)* kiireloomulisena käsitatavad määrused antakse välja kõige enam kahe päevaga; *iii)* kui kehtestatakse piirav meede või lisakaristus, millega keelatakse vanematevahelised kontaktid, või kui perevägivald ja peresisese vägivald muude vormide, näiteks laste füüsilise või seksuaalse kuritarvitamise ohvrite õigused ja turvalisus on suures ohus, taotleb prokuratuur 48 tunni jooksul pärast olukorrast teadasaamist alaealise suhtes vanemliku vastutuse teostamist reguleeriva määruse vastuvõtmist või muutmist; *iv)* kohtuistung või -menetlus peab olema pidev ja seda võib katkestada üksnes vääramatu jõu või absoluutse vajaduse tõttu.

Kriminaalasjades:

- kasvatusliku eestkosteseaduse (14. septembri 1999. aasta seadus nr 166/99) kohaselt *i)* jätkatakse menetlust, mis puudutab alaealist, kes on paigutatud kaitse alla avalik-õiguslikus või eraõiguslikus asutuses või kinnipidamiskeskusesse või kinni peetud alaealise isiku kohta eksperdiarvamuse saamiseks, kohtupühade ajal; *ii)* kui menetluse hilinemine võib alaealist kahjustada, otsustab kohus põhistatud määrusega, et menetlust käsitatakse kiireloomulisena ja see viiakse läbi kohtupühade ajal; *iii)* kui kohaldatakse kinnipidamismeedet ja see kaevatakse edasi, käsitatakse menetlust kiireloomulisena ja see viiakse läbi kohtupühade ajal; *iv)* kiireloomulisena käsitatavad määrused antakse välja kõige enam kahe päevaga.

4. Lapse toetamise ja tema huvidega seotud erimeetmed ja -menetlused

Tsiviilkohtumenetluses ja vanemliku vastutuse teostamise reguleerimisega seotud asjades tuleb alaealine ära kuulata, kui ta on üle 12aastane või kui ta on noorem ja ta on suuteline aru saada arutatavatest küsimustest, võttes arvesse lapse vanust ja küpsust. Lisaks on laste ärakuulamise ja osalemise põhimõtte üks tsiviileestkostemenetluse juhtpõhimõtteid, mida reguleerib tsiviileestkostemenetluse õigusraamistik. Selle raamistiku artikli 5 lõikes 1 on sätestatud, et „*õigusasutused võivad lapse huvide kindlaksmääramisel kuulata ära lapsed ja nende arvamust tuleb arvesse võtta*“.

Kui laps on kuriteo ohver, on kuriteoohvrite põhimääruses (*Estatuto da Vítima*) (kinnitatud 4. septembri 2015. aasta seadusega nr 130/2015, millega võetakse üle direktiiv 2012/29/EL) sätestatud eelkõige

- i)* lapse õigus olla kriminaalmenetluses ära kuulatud ning arvesse tuleb võtta tema vanust ja küpsust;
- ii)* advokaadi kohustuslik määramine, kui lapse ja tema vanemate, seadusliku esindaja või *de facto* eestkostja huvid on omavahel vastuolus ning kui sobiva küpsusega laps seda kohtult taotleb, ja
- iii)* nende ütlusi kriminaaluurimise käigus salvestatakse audio- või audiovisuaalvahendite abil, et neid saaks kasutada kohtumenetluses tõendina. Sel eesmärgil võetakse ütlusi mitteametlikus eraviisilises keskkonnas, et tagada eelkõige spontaansus ja vastuste siirus.

Laste õigus osaleda ja olla ära kuulatud on sätestatud ohus olevate laste ja noorte kaitse seaduses nelja liiki sätetes:

- a) sätted, mis käsitlevad 12aastaseid ja vanemaid lapsi;
- b) sätted, mis käsitlevad alla 12aastaseid lapsi,
- c) sätted, mis ei viita lapse vanusele, ja
- d) sätted, mis viitavad ainult küpsuse kriteeriumile.

Üks kasvatusliku eestkoste seadusega ette nähtud eestkostemenetlust iseloomustav üldpõhimõte on laste ärakuulamine (paragrahv 47). Selle seadusega kehtestatakse ka alaealise õigus menetluses osaleda, isegi kui ta on kinni peetud või vahi all; osalemine peab toimuma nii, et alaealine tunneks end vabalt ja nii sundimatult kui võimalik (paragrahv 45).

5. Alaealisi puudutavate otsuste täitmisele pööramine

Üldjuhul pööratakse alaealiste hagejate või kostjate suhtes algatatud tsiviilkohtumenetluses tehtud otsused täitmisele samamoodi nagu otsused, milles samadel tingimustel osalevad täiskasvanud hagejad või kostjad.

Siiski esineb asjaolusid ja olukordi, mis õigustavad konkreetse õigusraamistiku olemasolu. Seoses vanemliku vastutuse teostamise reguleerimisega võib kohtunik juhul, kui esineb otsuse täitmata jätmise oht, anda korralduse jälgida tehnilise nõustamise teenistuste kehtestatud korra rakendamist kindlaksmääratud ajavahemiku jooksul (tsiviileestkostemenetluse õiguslik raamistik). Ülalpidamiskohustuste puhul on elatise maksmise kohustuse täitmata jätmise seadusega karistatav, kuigi kriminaalmenetluse algatamiseks on vaja esitada kaebus (karistusseadustiku (*Código Penal*) artikkel 250).

Karistusõiguse kohaselt asendatakse kasvatusliku eestkoste seaduses ette nähtud kolm ettevaatusabinõud (alaealise tagasiandmine vanematele, seaduslikule esindajale, kasuperale, *de facto* eestkostjale või muule sobivale isikule koos alaealisele pandud kohustustega; alaealise hoidmine avalik-õiguslikus või eraõiguslikus asutuses ja alaealise hoidmine kinnipidamiskeskuses) kohtu algatusel või taotlusel, kui kohtunik jõuab järeldusele, et kohaldatud meetmega ei saavutata kavandatud eesmäärke. Igal juhul vaatab kohus need läbi omal algatusel iga kahe kuu järel.

Kohus määrab oma otsuses asutuse, kes vastutab kohaldatava meetme täitmise järelevalve ja tagamise eest. Välja arvatud juhul, kui seaduses on kindlaks määratud asutus, kes vastutab meetme rakendamise järelevalve ja tagamise eest, võib kohus usaldada meetme jõustamise avalikule teenistusele, hoolekandetasutusele, valitsusvälisele organisatsioonile, ühingule, spordiklubile või mis tahes muule avalik-õiguslikule või eraõiguslikule üksusele või isikule, keda ta peab asjakohaseks. Määratud asutus peab teavitama kohut seaduses sätestatud tingimustel ja ajavahemike järel või, kui seadus seda ei sätesta, kohtu poolt määratud ajavahemike järel kohaldatava meetme täitmisest ja alaealise kasvatusprotsessi edenemisest ning kõigist asjaoludest, mis võivad õigustada meetmete läbivaatamist.

6. Lapsendamine

Lapsendamine on ilma perekonnata lapse ja isiku või paari vahelise sugulussuhte loomise vorm, mis tuleb otsustada kohtuotsusega. Kohus teeb lapsendamise kohta otsuse ainult siis, kui lapsendamiseks on õigustatud alus; otsus toob lapsele reaalselt kasu; lapsendamine ei nõua lapsendaja(te) teistelt lastelt ebaõiglasi ohverdusi ning on mõistlik eeldada, et lapsendaja(te) ja lapse või noore suhe on sugulussuhtega identne.

Lapsendamisotsusega lapsendatud laps või noor:

- omandab lapsendaja(te) lapse staatuse kõigil õiguslikel eesmärkidel, kelle õigused ja kohustused on identsed nendega, mis tulenevad bioloogilisest sugulussuhtest, ning saab lapsendaja(te) perekonna osaks;
- perekondlikud suhted ja kontakt sünniperega lõpevad, välja arvatud seaduses sätestatud juhtudel, mis puudutavad eelkõige suhteid bioloogiliste õdede-vendadega, kui lapsendajad on selleks nõusoleku andnud ja kui sellise kontakti säilitamine on lapsendatud lapse huvides;
- kaotab oma algsed perekonnanimed ja omandab lapsendaja(te) perekonnanimed;
- võib lapsendaja(te) taotlusel ja kui kohus leiab, et see on laste huvides ja hõlbustab perekonda sisse elamist, muuta oma eesnime.

Tsiviilseadustiku kohaselt võivad lapsendada järgmised isikud:

- kaks 25aastast või vanemat isikut (isegi kui nad on samast soost), kes on abielus olnud üle nelja aasta (kaasa arvatud vahetult enne abiellumist vabaabielus veedetud aeg), tingimusel et nad ei ole seaduslikult lahutatud;
- üks 30aastane või vanem isik või üle 25aastane isik, kui lapsendatav on tema abikaasa laps.

Tuleb märkida, et üldjuhul:

- ei tohiks lapsendaja olla ajal, mil laps või noor on talle ametlikult lapsendamiseks usaldatud, vanem kui 60 aastat;
- alates 50. eluaastast ei tohi lapsendaja ja lapsendatava vanuseerinevus ületada 50 aastat, välja arvatud juhul, kui selleks on mõjuvad põhjused ja lapsendatava huvid seda õigustavad (nt kui lapsendatav on teiste lapsendatute õde või vend ning 50aastane vanuseerinevus kehtib ainult lapsendatava suhtes).

Üle 12aastane alaealine peab oma lapsendamisega nõustuma. Kohtunik peab lapsendatava ära kuulama prokuröri juuresolekul tingimustel ja korras, mis on ette nähtud laste ärakuulamiseks tsiviileestkostemenetluses.

Vastavalt 8. septembri 2015. aasta seadusele nr 143/2015 ei või alla 16aastased lapsendatavad taotleda juurdepääsu teabele oma päritolu kohta. Pärast 16aastaseks saamist võib lapsendatav sellist juurdepääsu sõnaselgelt taotleda; kuni 18aastaseks saamiseni on siiski alati nõutav lapsendajate või seadusliku esindaja nõusolek. Kui teabele juurdepääsu taotlus esitatakse mõjuvatel põhjustel, eelkõige juhul, kui kaalul on lapsendatud alaealise tervis, võib kohus vanemate või prokuratuuri taotlusel lubada juurdepääsu teabele lapsendatud alaealise isiku päritolu kohta.

Riiklikke ja rahvusvahelisi lapsendamismenetlusi ning pädevate asutuste sekkumist neisse menetlustesse reguleeritakse 8. septembri 2015. aasta seadusega nr 143/2015.

Viimati uuendatud: 07/04/2024

Käesoleva veebilehe asjaomaseid keeleversioone haldavad asjaomased liikmesriigid. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles dokumendis sisalduva ega viidatud teabe ega andmete eest. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.